

Alþingi
Erindi nr. P / 35 / 802
komudagur / 3. 3. 2008



BYGGÐASAFN SKAGFIRÐINGA
GLAUMBÆ 560 – VARMAHLÍÐ
MINJAHÚSINU AÐALGÖTU 16B, 550 - SAUÐÁRKRÓKI

Glaumbæ, 12/03/2008

Nefndasvið Alþingis,
Austurstræti 8-10,
150 REYKJAVÍK

Innsend erindi, 135. löggjafarþing 2007-2008, þskj. Þskj. 238 — 220. mál.

Frá Byggðasafni Skagfirðinga

Umsögn um tillögu til þingsályktunar um prófessorsembætti á sviði byggðasafna og byggðafræða.

Flm.: Árni Johnsen, Bjarni Harðarson, Lúðvík Bergvinsson, Guðni Ágústsson, Grétar Mar Jónsson, Björk Guðjónsdóttir, Kjartan Ólafsson, Atli Gíslason.

Alþingi ályktar að fela menntamálaráðherra að hlutast til um að Háskóli Íslands stofni til prófessorsembættis á sviði byggðasafna og byggðafræða sem verði tengt Byggðasafninu á Skógum undir Eyjafjöllum.

Umsögn:

Undirrituð tekur ekki afstöðu til prófessorsembættis frá Háskóla Íslands við Skógasafn. Hugmyndir og forsendur að baki tillögunnar þarfnast meiri skýringa.

Í greinargerð með tillögunni segir: „Mikilvægi byggðasafna á Íslandi er óumdeilt“. Sannarlega tek ég undir það. Á öðrum stað segir: „Það skiptir miklu að þau séu sett upp af alúð og tillitssemi og af mikilli vandvirkni“. Ef gengið er út frá því að byggðasöfn séu vel „upp settar“ sýningar þá skilja leiðir undirritaðrar og flutningsmanna tillögunnar á skilningi á hugtakinu byggðasafn. Sjá meðfylgjandi greinargerð um byggðasöfn.

F.h. Byggðasafns Skagfirðinga

Sigríður Sigurðardóttir safnstjóri

Hvað er byggðasafn?/ss.08

Flest byggðasöfnin voru stofnuð samkv. ákvæðum Þjóðminjalaga 52/1969, sem segja (í 39. gr.): „Til byggðasafna teljast samkvæmt lögum þessum söfn, sem sveitarfélög (bæjarfélög, sýslufélög, hreppar) hafa sett eða setja á stofn“. Þessi skilgreining hefur lítið breyst, utan 1989 (lög. nr. 88) þegar sett var í lög að byggðasöfnin gætu verið sjálfseignarstofnanir eða í eigu sveitarfélaga, stofnana eða félagasamtaka (6.gr.).

Af um 70 minjasöfnum á landinu eru um 20 byggðasöfn. Flest eru þau landshlutabundnar stofnanir sem safna munum og heilmildum um minjar og mannlíf á afmörkuðum landssvæðum (byggðum). Þannig greina þau sig frá öðrum minjasöfnum. Byggðasafn er því ekki staður, heldur starfsemi. Eignarhaldið og opinberar skyldur eigenda þeirra skilja þau frá öðrum minjasöfnum. Byggðasöfn draga dóm af gerð sveitarfélaganna og áherslum sem sveitarfélögin setja þeim. T.d. skiptir máli hvort starfssvæðið er dreifbýlt eða þéttbýlt. Af því markast líka sérstaða þeirra.

Byggðasöfn eru ekki rekið í ágóðaskyni. Þau verða að uppfylla skyldur og störf í þágu íbúa byggðanna og fylgja stefnu sveitarfélaganna (eigendanna) jafnframt sem þau lúta opinberum reglum. Þau eiga að vera í stöðugum og góðum samskiptum við skóla, aðrar stofnanir og íbúa svæðisins, s.s. ferðapjónustuaðila sem vilja helga sig menningararfinum með einhverjum hætti. Byggðasöfn geta sett upp sýningar og kynnt menningararf byggðanna hvar sem er, út af fyrir sig eða í samstarfi við aðra, svo framarlega sem safnkostinum er ekki stefnt í hættu.

Byggðasöfn geta haft mikið gildi fyrir sveitarfélögin, ef möguleikar sem í þeim felast eru nýttir. Auk varðveislu og miðlunar menningararfs svæðanna má nýta þau til að uppfylla skyldur sem lagðar hafa verið á sveitarfélögin gagnvart minjum, minjaumhverfi og skipulagsgerð og vekja vitund íbúa byggðanna um minjaarfinn og ímynd svæðanna.

Það háir helst byggðasöfnum að eigendur þeirra spyrja oft: Hvernig getum við grætt á þeim? Í stað þess að spyrja: Hver erum við? Það háir líka starfsemi byggðasafnanna að fólk áttar sig ekki alltaf á mismuninum á byggðasafni og minjasafni sem rekið er af öðrum en sveitarfélögunum. Það geta verið talsvert ólíkar væntingar og ólík viðhorf sem ráða för; stefnu, markmiðum og leiðum safnanna eftir því hver á þau.

Fæstir veita breytingum á safnastarfsemi athygli, nema hún blasi við í formi sýninga. Sýningar eru þau tæki sem almenningur hefur til að fella dóm um viðkomandi stofnun. Þær geta þó verið ærið margslungnar og frábrugðnar hverri annarri og settar fram í mismunandi tilgangi. Eins og staðan er í dag keppa rötgróin söfn, eins og byggðasöfnin, við önnur minjasöfn/sérsöfn, setur og sérsýningar í gerð sýninga, á meðan þau sinna einnig öðrum skyldum. Breytt umhverfi í minjavörslunni hefur skipt máli. Minjaumhverfið er í auknum mæli ferðapjónustu- og einkavæðast og allir lenda í sama kapphlaupinu um opinbera styrki. Hafi tekist að koma á samvinnu um sýningar, söfnun, varðveislu og rannsóknir eða til að efla menningartengda ferðapjónustu er það oftast fyrir frumkvæði starfsfólks safnanna heldur en frumkvæði eigendann því sveitarfélögin hafa lítið verið hvött til að nota söfnin í nútíma- og ferðapjónustuvæðingunni. Afstaða til þeirra hefur raunar, því miður, fremur borið vott um vanþekkingu á hlutverkum þeirra og vantrú á getu þeirra.

Ef prófessorsembætti á sviði byggðasafna og byggðafræða við Skógaskóla myndi auka vitund um sögu byggðanna og yki væntingar til byggðasafna, væri vel af stað farið.